

ՅՐԱՆՏ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Հայ պատմագիտությունը ծանր կորուստ կրեց: Կյանքի 77-րդ տարում վախճանվեց ահանափոր պատմաբան, հասարակական գործիչ, գիտություն հմուտ կազմակերպիչ, Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի պատմության ինստիտուտի պատվավոր տնօրեն, ահագեմիկոս Հրանտ Ալեքսանի Ավետիսյանը:

Հ. Ավետիսյանը ծնվել է 1927 թ. մարտի 10-ին նախկին Ղարաքիլիսայում (այժմ Վանաձոր) Կարսից դաղթած ավանդական Հայ ընտանիքում: 1944-ին միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո նույն թվականին ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետը՝ իր մասնագիտությունը ընտրելով հարազատ ժողովրդի պատմությունը:

1949-ին համալսարանն ավարտելուց հետո նա անցել է կոմերիտական, ապա 1952-ից՝ կուսակցական աշխատանքի: Սակայն նրա հիմնական աշխատավայրը գիտությունների ակադեմիան էր, որի հետ Հ. Ավետիսյանը կապեց իր ողջ գիտակցա-

կան կյանքը՝ 1954-ից մինչև օրս՝ սկզբում տարբեր սլաշտոններ վարելով ԳԱԱ նախագահության համակարգում, իսկ 1979-ից ստանձնելով ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի տնօրենի պաշտոնը:

Հ. Ավետիսյանի թեկնածուական (1960 թ.) և դոկտորական (1966 թ.) ստենախոսությունները վերաբերում են XIX դ. վերջի և XX դ. սկզբի Անդրկովկասի և Հայաստանի ազգային և երիտասարդական շարժման պատմության ուսումնասիրությանը: Հայերեն և ռուսերեն հրատարակված մի շարք մենագրություններում, շրջանառության մեջ մտցնելով սլատկառելի քանակությամբ արխիվային վավերագրեր, Ավետիսյանը ստեղծեց Անդրկովկասի երիտասարդական կազմակերպությունների կազմավորման լիակատար պատկերը՝ մոռացությունից հանելով և ընթերցող լայն հասարակությանը ծանոթացնելով հայրենանվեր գործիչների մի ողջ աստղաբույլի գործունեության մանրամասներին:

Վերջին տասնամյակում ակադեմիկոս Ավետիսյանի հետազոտությունները գլխավոր թեման դարձավ Հայկական հարցը: Իրար էին հաջորդում գիտական պարբերականներում լույս տեսնող հոդվածները 1918 թ. Մայիսյան հերոսամարտերի և դրանց մասնակից հերոսների, Լեոնային Ղարաբաղը 1921 թ. Ազրբեջանին բռնակցելու և գիտաճանաչողական ու քաղաքական մեծ հետաքրքրություն ներկայացնող այլ իրադարձությունների մասին:

1993-ին ուսուցիչները լեզվով լույս տեսավ «Բրեստ-Լիտովսկի ինչպես բռնակցվեցին Թուրքիային Կարսը, Արվազանը, Բաթումը» աշխատությունը:

Բրեստ-Լիտովսկի բռնակցությունների ուսումնասիրությունը հեղինակի առաջ բացեց նոր հորիզոններ: Գիտնականը ձեռնամուխ եղավ նոր աշխատություն ստեղծման «Հայկական հարցը 1918 թ.» խորագրով: Այս աշխատություն մեջ Հայկական հարցը քննարկվեց ոչ միայն Բրեստ-Լիտովսկի, այլև Տրասիլիզոնի և Բաթումի բռնակցությունների համատեքստում, բացահայտվեց Հայոց Ազգային խորհրդի և ՀՀ սլավոփրակություն գործունեությունը Բեռլինում, Կ. Պոլսում, Վիեննայում և այդ հեռավորքի վրա դնահատվեց Ռուսաստանի, Գերմանիայի, Ավստրո-Հունգարիայի կառավարությունների գիրքորոշումը Հայկական հարցի նկատմամբ:

1998-ին լույս տեսավ մի նոր մենագրություն «Հայոց ազգային միասնության հաղթանակը» խորագրով:

Վաստակաշատ պատմաբանը մենագրություններից բացի պարբերական հրատարակել էր բազմաթիվ հոդվածներ, ուշադրավ և հետաքրքիր դեկլարացիաներով հանդես եկել միջազգային մի շարք գիտաժողովներում, աշխարհի գիտական հասարակության ուշադրությունը հրավիրել մեր ժողովրդի պատմության կենտրոն հիմնահարցերի վրա:

Գիտահետազոտական աշխատանքին ղուգահեռ Հրանա Ավետիսյանը կատարում էր եռանդուն մանկավարժական աշխատանք հանրապետության տարբեր բուհերում:

Խիստ թերի կլիններ Հրանա Ավետիսյանի քաղաքացու և գիտնականի գիմատակերը, եթե գեթ հոյանցիկ չնշվեր այն պատկառելի աշխատանքը, որ նա կատարել է 1979-ից ի վեր՝ 23 տարի անընդմեջ իրրև ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի անօրևն: Անցումային այս ծանր շրջանում նրա գործադրած անդուլ ջանքերի շնորհիվ պատմության ինստիտուտն ապրեց խաղաղ ստեղծագործական կյանքով, համալրվեց երիտասարդ մասնագետներով, հրատարակվեցին բազմաթիվ ուսումնասիրություններ: Ինստիտուտի կոլեկտիվը մեծ ներդրում ունեցավ Հայոց պատմության դպրոցական դասագրքերի ստեղծման գործում:

Հրանա Ավետիսյանի մեջ միահյուսվել էին Մարդը, տաղանդավոր գիտնականը, գիտություն հմուտ կազմակերպիչը, Քաղաքացին, իսկական հայկական ընտանիքի հայրը:

Ջրնդհատվող աշխատանքը տարբեր արխիվներում, նոր վավերագրերի հայտնաբերումը, նոր մասհղացումների և հետազոտությունների սկիզբ դարձան: Պատմաբանն աշխատանքներ էր սկսել նոր մենագրություն ստեղծելու ուղղությամբ: Ամենայն հավանականությամբ այն կլինեց «Հայկական հարցը 1919 թվին»: Ավագ, գիտնականը չկարողացավ իրա-

կանություն զարձնել ինչպես այդ, այնպես էլ բաղմամբիլ այլ մասհզա-
յուններ:

Ակադեմիկոս Հրանտ Ավետիսյանի պաշտառ հիշատակը միշտ վառ կմնա
նրան ճանաչողների սրտերում:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահություն
ՀՀ ԳԱԱ հումանիտար գիտությունների բաժանմունք
ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ